

4.4.2019

Valtio ilmastokumppaniksi kunnille!

Muutos kohti vähähiilistä yhteiskuntaa tarkoittaa suuria muutoksia energiantuotantoon, teollisuuteen, liikenteeseen ja asumiseen, joissa pääosa päästöistä syntyy. Kunnat ovat keskeisiä toimijoita siirryttäessä kohti vähähiilisiä yhdyskuntia ja ovatkin ottaneet paikallisen ratkaisijan roolin globaalissa ongelmassa. Yli puolet suomalaisista asuu kunnassa, jossa tehdään tavoitteellista ilmastotyötä. Suomalaisen kuntien ilmastotavoitteiden kunnianhimo on noussut viimeisimpien vuosien aikana merkittävästi – yli neljännes suomalaisista asuu kunnassa, joka tähtää hiilineutraaliksi vuoteen 2030. Kunnat toimivat tällä hetkellä suunnannäyttäjinä kansallisessa ilmastotyössä ja yhä enenevässä määrin myös kansainvälisesti.

Ilmastopoliittikan painopiste on siirtynyt tavoitteiden asettamisesta niiden toimeenpanoon ja katseet ovat kääntyneet kuntiin. Kunnillamme on laaja työkalupakki, jolla ne voivat vastata ilmastomuutokseen.

Kunnat lähestyvät ilmiötä kokonaisvaltaisesti. Hillintä- ja sopeutusratkaisuja tehdään maankäytön suunnittelussa ja sen toteutuksessa, alueiden ylläpidossa, peruspalvelujen tuottamisessa. Kunnilla on tärkeä tehtävä myös ilmastotietoisuuden ja -osaamisen lisääjänä.

Kuntien keskeinen asema ilmastotavoitteiden toimeenpanossa on tunnustettu. Tämän tulee tarkoittaa kuntien mahdollisuuksia osallistua tavoitteita koskevaan päätöksentekoon, sekä resurssien kohdistamista kuntien ilmastotyöhön. Kunnat tekevät ilmastotyötä omista lähtökohdistaan, ja erilaiset kunnat tarvitsevat erilaista tukea. Kuntalaisten ja alueensa yritysten lisäksi kunnat tarvitsevat ilmastotavoitteidensa toteutukseen valtion vahvaa panosta. Vastavasti valtion sopimien ilmastotavoitteiden muuttaminen paikallistason ratkaisuiksi edellyttää valtion ja kuntien ilmastokumppanuutta. Tuloksellinen ilmastotyö ja tiukkenevat ilmastotavoitteet vaativat määrätietoista yhteistyötä valtion ja kuntien kesken.

Kuntaliiton ilmastopoliittisten tavoitteiden tarkoituksena on vahvistaa kuntien toimintaedellytyksiä ilmastomuutokseen vastaamisessa ja tiivistää valtion yhteistyötä kuntien kanssa.

Kuntaliiton hallitus linjasi 18.10.2018 ilmastopoliittikan hallitusohjelmataavoitteikseen Kuntien toimintaedellytyksiä ilmastomuutoksen torjunnassa ja kiertotalouden edistämiseksi on vahvistettava. Kuntien työn vauhdittaminen edellyttää valtiolta pysyviä tuki-instrumentteja ja johdonmukaista ilmastopoliittikkaa, joiden varaan kuntien pitkäjänteinen ilmastotyö voi rakentua.

Ilmastomuutokseen sopeutumisen tehtävät, vastuut ja rahoitus on selkiytettävä valtion, maakunnan, kunnan, yritysten ja kiinteistönomistajien kesken. Sopeutumisen toimenpiteille on järjestettävä kansallinen koordinaatio ja rahoitus.

Näiden toteutuminen edellyttää, että:

1) Kansallisen ja EU:n ilmasto- ja energiapolitiikan tulee olla pitkäjänteistä ja johdonmukaista muiden politiikan osa-alueiden kanssa ja kohdella kuntia tasapuolisesti suhteessa muihin toimijoihin.

EU:n ja valtion ilmastopoliittikan johdonmukaisuus luo toimintaympäristöä, jossa paikallisten ilmastoratkaisujen investointeja uskalletaan tehdä. Ilmastomuutoksen kannalta haitallisen toiminnan tukimuotojen purkaminen ja vaihtoehtojen etsintä tekevät politiikasta uskottavaa. Ilmastotavoitteiden toimeenpanoon liittyvät paikallistason valinnat ja investoinnit edellyttävät ratkaisujen eri vaikutusten kokonaisvaltaista tarkastelua ja luottamusta pitkän aikavälin tavoitteisiin.

2) Kuntien toimintaedellytyksiä ilmastonmuutoksen hillinnässä ja kiertotalouden edistämässä vahvistetaan. Kuntien investointi- ja muihin rahoitustarpeisiin kehitetään kansallisia ratkaisuja pysyvine tukijärjestelmineen.

Kuntien keskeinen asema ilmastotavoitteiden toimeenpanossa on tunnustettu. Tämä tarkoittaa, että kunnilla täytyy olla mahdollisuuksia osallistua tavoitteita koskevaan päätöksentekoon sekä resurssien kohdistamista kuntien ilmasto- ja kiertotaloustyön tukemiseen. Hankepainotteisuudesta on päästävä pysyviin rahoitusinstrumentteihin, jotka luovat jatkuvuutta kuntien ilmastotyölle. Energiatehokkuussopimusten kaltaista sopimusmenettelyä on laajennettava muuhun ilmastotyöhön.

3) Valtio tukee siirtymistä kestäviin energiaratkaisuihin tuki- tai veroratkaisuilla. Energia-alalla on kuitenkin turvattava riittävä kilpailu.

Uusiutuvan energian käytön lisäämiseksi valtio tukee siirtymistä kestäviin ratkaisuihin taloudellisella ohjauksella, joka huomioi teknologian ja markkinoiden kehittymisen. Ohjauksella ei saa vääristää kilpailua johonkin yksittäiseen energialähteeseen.

4) Kunnilla säilytetään toimivalta, tarvittavat työkalut ja resurssit maankäytön suunnittelusta rakentamiseen ja ylläpitoon, jotta ne voivat toimeenpanna kunnianhimoisia ilmastotavoitteitaan ja vastata globaaleihin haasteisiin.

Maankäytön ja rakentamisen ohjausjärjestelmät tukevat kuntien pyrkimyksiä ilmastonmuutoksen hillintään ja varautumiseen. Kuntien itsehallintoon kuuluva kaavamonopoli on ehdoton edellytys globaaleihin haasteisiin sekä ilmasto- ja ympäristötavoitteisiin vastaamiseksi. Laajat tehtävät infran, rakentamisen ja peruspalvelujen tuottamisessa antavat kunnille mahdollisuudet vastata ilmastonmuutokseen kokonaisvaltaisesti.

5) Maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittamiseksi valtion ja kaupunkiseutujen MAL- sopimuksia on kehittävä vahvemmaksi ilmastonäkökulmat yhdistäväksi yhteistyön välineeksi. Valtion on oltava valmis laajentamaan sopimuksellista yhteistyötä uusille kaupunkiseuduille.

Valtion ja kaupunkien kumppanuutta ilmastonmuutoksen torjunnassa vahvistettaessa voidaan yhdistää erilaisia yhteiskunnallisia tavoitteita. Kumppanuusmallilla saadaan parhaimmillaan aikaan kustannustehokkaita seudulle parhaiten sopivia ilmastoratkaisuja.

6) Valtion tulee rahoittaa julkisten hankintojen ilmasto- ja ympäristöosaamisen tuki. Kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen verkostomaisen osaamiskeskuksen KEINO:n kaltainen toiminta on saatava jatkuvaksi.

Kunnat tarvitsevat julkisten hankintojen ilmasto- ja ympäristöosaamisen vahvistamiseksi tukijärjestelmää, opastavia tietokantoja ja neuvontaa. Julkisten hankintojen ilmastokriteerit on alihyödynnetty keino toteuttaa päästövähennyksiä. Kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen verkostomaisen osaamiskeskuksen KEINOn kaltaiselle toiminnalle on toivottavaa saada jatkoa myös määräajan jälkeen.

7) Ilmastonmuutokseen sopeutumisen tehtävät, vastuut ja rahoitus on lainsäädännöllä selkiytettävä valtion, aluetoimijoiden, kunnan, yritysten ja kiinteistönomistajien kesken. Sopeutumisen toimenpiteille on järjestettävä nykyistä vahvempi kansallinen koordinaatio ja rahoitus. Paikallisen tason ilmastoriskinarvioita on tuettava.

Kuntien kokonaisvaltaista lähestymistä ilmastonmuutokseen sopeutumisessa vaikeuttaa se, että valtiotasolla toiminta on voimakkaasti sektoroitunutta, jolloin valtion tasolta tuleva ohjaus ja tukitoimet voivat sisältää ristiriitaisuuksia. Ilmastonmuutokseen sopeutumisen käytännön toimille ei ole olemassa selkeää vastuunjakoa, rahoitusta eikä omistajaa, mikä estää ja hidastaa sopeutumis- ja varautumistoimien etenemistä.